

נות ביקשו חסות זרה מחשש התנקשויות ורדיפות, ויש לשער שלולא הכיבוש הבריטי ב־1882, וההגנה שהמציאה ליהודים "הנוכח חות" הבריטית, לא היתה קהילה היהודית מתרחבת ומגיעה להישגים שהשיגה.

יהדות מצרים היתה קשורה קשר הדוק מבחינה תרבותית לאוכלוסייה האירופית שבארץ אף תרמה לא מעט להתפתחותה הרוחנית והתרבותית. גם בשטח האדמיניסטרטיבי, הן כלכלי והכספי היה ליהודי מצרים חלק נכבד בהתפתחותה של המדינה כמו גם לשאר "הנר"ים" כיוונים, כאיטלקים וכו'. לעומת זאת אפייני הדבר כי בתנועה הלאומית המצרית היה חלקה של יהדות מצרים זעום ביותר.

התמונה השלמה של תרומתם של יהודי מצרים להתפתחותה תתגלה רק כאשר תסוכם פרשת תולדותיה של קהילה זו עד אמצע המאה העשרים ועד בכלל. הספר שלפנינו הוא בסיס רביעך להרחבת נושא זה למאה העשרים. ויש לקוות כי ישלים המחבר את מחקרו על המאה העשרים כל עוד קיים חומר על תקופה זו.

פרק מעניין מספר על ראשית הציונות במצרים. התנועה הציונית היתה קיימת שם מאז הופעתו של הרצל, אך פעולותיה היו מוגבלות. רק עם הגירת ה"ארצישראלים" למצרים לפני מלחמת העולם הראשונה וגירושם אליה בעת המלחמה גופה התעוררה הציונות במצרים לחיים, אך במסגרת המחקר שלפנינו אין דבר זה בא. כמוכן, לידי ביטוי. בסיכום יש לשבח את המחבר ואת ההוצאה על המחקר המצויץ והמאמץ להוציא בצורה כה יפה.

ב. י.

פרקים בתולדות הרעיון המדיני

יש ספרים העומדים בפני בקורת פשוט משום שכמעט אינן יכול לכתוב עליהם דבר. הוצאת ספר מדעי דין שתהיה לה איוז סיבה מתקבלת על הדעת. והרי גם מדע המדינה מדע הוא הן ביחסיהם לגומלים שבין רשויות מדינה ומשפט לבין אורחים וקבוצות אורחים.

יהודי מצרים במאה הי"ט

תולדות יהודי מצרים מימי בית שני והלאה זכו למחקרים רבים, אולם תולדותיהם במאה הי"ט, שבה עלתה מצרים לדרגת מדינה מר"כנית במזרח התיכון, זכו רק עתה למחקר מסכם ראשון, פרי עטו של ד"ר י. מ. לגדאוי, מרצה בכיר באוניברסיטה העברית וחוקר המזרח התיכון. יש להביא בחשבון שעם הן תמורות שחלו בחיי היהודים במצרים מאז הקמתה של מדינת ישראל, הגירתם של יהודי מצרים לארצות אחרות וחסולם של חיי קהילה, החינוך והחיים הציבוריים, הרי מחקר זה הוא בבחינת אוד מוצל. לא קל לבנות מחקר כה שלם וגדוש ידיעות על הנושא בשעה שמקור הספר נותק למעשה ורוב החומר הרילבנטי הושמד או חבוי אישם עד היום. ספרו של ד"ר לגדאוי הוא שיחזור של בנין שרוב אבניו התפורו לכל עבר.

בספר ששה פרקים: מספריהם, משלח ידם, והיחסים עם השכנים; קהילות מצרים; הארץ גון הקהילתי והמוסדות העיקריים; החינוך; חיי הרוח והספרות וראשית הציונות במצרים. בנוסף לכך מקורות המלווים את כל הפרקים, ביבליוגרפיה נבחרת, פקסימיליות ותמונות. הקווים האפייניים של יהדות מצרים המתגלים בספר דומים בקהילות יהודיות רבות: ריכוז היהודים בערים הגדולות, עיסוקם במקצועות מסוימים כגון מסחר זעיר, חלפנות, צורפות, מקצועות פשוטים, ובסוף המאה גם תעשייה ובנקאות. ההבדל העיקרי בין יהודי מצרים ויהודי ארצות אחרות, הנובע מהתנאים הן מיוחדים בארץ זו, מתבטא במאמציהם של יהודי מצרים לקבל חסות של מעצמות אירופיות בצורת נתינות או בדרך אחרת. דבר זה טבעי היה באוכלוסייה האירופית כמצרים (כגון יוונים, איטלקים, בריטים ואחרים), אבל הזדקקותם של יהודים שחיו במצרים מדורית דורות לחסות זו היתה משהו החורג מן ה"רגיל בקהילות יהודיות. המחבר מביא כמה תעודות מעניינות על יהודים שבתקופת שור

* . מ. לגדאוי: היהודים במצרים במאה הי"ט; מכון בן צבי, ירושלים, 1967; 302 עמ'.

שספרו „רשות הרבים“, שפורסם בשנה ש־עברה, אינו מתימר להיות ספר כולל הכל, ושיחותיו הקצרות, המנוסחות־להפליא והקר לעות לעיקרי־דברים, הן מועט המחזיק את המרובה ואין שיעור לתועלתן לקורא המת־חיל והמבקש להבין.

יומן מערכת סיני

עם פירסומו, לפני שנתיים, עורר „יומן מערכת סיני“ גלים מרובים של סקרנות, בקורת ופולמוס, שהתמקדו בתחומי האסטר־טגיה והטקטיקה הצבאית, שמעצם טיבו של היומן הם עיקרו. בפרספקטיבה של מאורעות החדשים האחרונים מתגלה מיבצע „קדש“, שמיועד היה לסיים שלב במאבקה הלאומי של ישראל, כחזרה כללית לפני ההצגה הגדולה. המכרעת והגורלית, ללא תלות צבאית או מדינית, בעצמו, בארבע חזיתות כאחת, השיג צה״ל נצחון מזהיר ורב־משמעות; גיסתו חונים עתה חניית־קבע על גדות תעלת־סואץ. לאורך פיתולי הירדן, ועל רכסי הגולן, הלקחים הצבאיים, מסתבר, נלמדו ושוננו במרוצת עשר השנים, והתוצאות מעידות.

אולם עיון מחודש, בימים אלה, בפרקי „יומן מערכת סיני“ מסב את תשומת־לבו של הקורא דווקא להערות ולהערכות המדיניות המקופלות, פה ושם, בין שורותיו. הסיבה ברורה: אנו כצויים עתה בעיצומה של מערכה מדינית ארוכה, סבוכה וקשה, ומי שהיה אז ארדיכל הנצחון הצבאי, אשר קבע לאחריו כי המעיק עליו „אינו הפסקת הקרבות אלא החשש ליכלתנו לעמוד במערכה המדינית העכשווית“. הפקת הלקחים המדי־ניים המתאימים מאי־הצלחה בזירה הבינ־לאומית והאזורית לאחר „סיני“ היא, ללא ספק, תפקידו הנוכחי בעל המשקל הרב ביותר.

אם כך הוא, אין זה ברור מה טעם הוצאת הספר שלפנינו.

ספרות המקורות והמחקר בתחום תולדותיו של הרעיון המדיני עצומה בכמותה ואין ספר אחד־יחיד עשוי לסכמה, החל מן העת העתיקה ועד ימינו אלה, במזרח ובמערב כאחד. נסיון כזה הוא עקר וחסר־ערך. אינני בקי בסוגיה מה זול יותר ומה קל יותר להוצאת־ספרים עברית: לפרסם מחקר מקור־י, או לתרגם כזה מלשון אחרת; אבל מובטח לי כי במקרה שלפנינו היתה ההוצאה מיטיבה לשרת את קוראיה המיועדים אילו הוציאה לאור תרגומים של אחדים מספרי־המופת בתחום תולדות הרעיון המדיני. ספר זה שלפנינו עשוי אמנם להקל מלאכתם של אחדים שאינם מוכנים לטרוח ולעיין במקורות או באותם ספרי־מחקר שהם חובה לכל תל־מיד, אולם מבחינה זו עושה פירסומו שירות רע לעשויים להתפתות, בתחו בידם סקירה קצרה וחסרה, ססודנטים במדעי־המדינה, על־כל־פנים, המודקקים לספר־עזר בסיסי בשפה העברית, יוסיפו להעדיף את סאביין המתורג־גם או חוברות־עזר המצויות בשוק.

כי שמתעניין בתולדות הרעיון המדיני לא יסתפק בשלושה־ארבעה עמודים אצל י. בן־אמתי על המארקסיזם ושלושה עמודים על הליברליזם, למשל; לכל היותר יעורר בו הר־ספר רצון להרחיב את ידיעותיו מעבר לבדל האינפורמציה המסופק לו כאן. את ספרו האחרון באותו נושא פירסם המחבר בשנת 1935, ואני תקוה כנה שלא עבד על ספרו הנוכחי מאז ועד היום. מוטב היה הרבה יותר אילו הניח את היום־מה ופנה לחקירת נושאים בודדים בעמקות וברחבות מדעית, כפי שעשה על דפי אחד מכתבי־העת בתקופה האחרונה. ספר מדעי שלא בא להיות ספר פופולרי אלא ספר־עזר „לסטודנטים ואנשי מחקר... גם לחוג קוראים רחב ומגוון“ חייב לספק דרישות המורות מאלו שהציג המחבר לעצמו. שמא יקח לו לדוגמה את ד״ר שלמה אביגור.

* יעקב בן־אמתי: פרקים בתולדות הרעיון המדיני מיימיקדם ועד ימינו; הוצאת מסדה, 1967: 252 עמ'.

* רב־אליף משה דיין: יומן מערכת סיני; היצאת עם הספר, 1965: 215 עמ'.